

UTSIKT

VÄRMLAND

**Öka markens avkastning
med god jordhälsa.** sid. 4

**Sörmons Ridklubb
fångar fosfor** sid. 5

SAM-ANSÖKAN 2020. sid. 6–7

UTGIVARE

Länsstyrelsen Värmland
651 86 Karlstad
010-224 70 00
varmland@lansstyrelsen.se

ANSVARIG UTGIVARE

Roger Bergqvist 010-224 72 13
roger.bergqvist@lansstyrelsen.se

REDAKTION

Emma Mickelin
Kajsa Kupiakova
Sofie Eriksson
Maria Sundqvist
Petra Umeland
Roger Bergqvist

FORMGIVNING

Advant

BILDER

Länsstyrelsen Värmland
(om inget annat anges)

ILLUSTRATIONER

Mostphotos
(om inget annat anges)

TRYCK

Taberg Media Group AB 2020

UPPLAGA 3 700 ex

ISSN NR 0284-6845

PUBL.NR 2020:08

TIDNINGEN FÖR LANTBRUK OCH LANDSBYGD I VÄRMLAND

Utsikt vänder sig till lantbrukare och andra som är intresserade av landsbygdsfrågor i Värmland, första numret gavs ut 1993. Du kan läsa om landsbygds- och företagsutveckling, odling, djurhållning, ett rikt odlingslandskap, rovdjur samt stöd och kurser.

Utsikt ges ut 4 gånger/år och produceras delvis med pengar från Landsbygdsprogrammet.

Det är gratis att prenumerera – skicka din adress till tidningens utgivare. Även adressändringar och uppsägning av prenumeration skickas dit. Märk din post "Utsikt".

Har du idéer kring tidningens innehåll? Kontakta redaktionen!

Länsstyrelsen
Värmland

Vikten av att ha bra stängsel till dina djur

Djurhållaren har strikt ansvar att hålla sina djur så att de inte orsakar skada på andras mark.

Snart är det dags för betessläpp och därmed aktuellt att se över stängsel. Som djurhållare har du strikt ansvar ifall dina djur kommer ut och skadar mark och grödor. Ansvaret gäller oavsett om det är grannens havreåker, potatisland eller gräsmatta och oavsett orsak till hur djuren har kommit ut. Privatpersoner har ingen skyldighet att skydda sin egen mark utan det är djurhållaren som är ansvarig för att djuren hålls stängslade enligt lagen om ägofred (se utdrag nedan).

Rymmande djur kan leda till irritation och grannosämja, men i de flesta fall löser det sig genom förståelse mellan parterna. Att djur rymmer någon gång per säsong händer emellanåt och en bakomliggande orsak är oftast dåliga stängsel. Skador kan vara orsaken till dåliga stängsel och de kan uppkomma på grund av vilda djur, tung snö, maskiner m.m.

Ett ordentligt stängsel kostar mer och innebär mer arbete när det sätts upp, men är i längden oftast väl investerad arbetstid

och pengar. Det bästa stängslet är ett väl uppsatt stängsel av ståltråd (pga. dess ledningsförmåga) med tryckimpregnerade stolpar, stadiga hörn samt bra elaggregat och fungerande jordning. För får och getter kan det bästa vara ett välsträckt fårnät, kompletterat med eltråd på distansisolatorer. Sedan krävs regelbundet underhåll och tillsyn för att stängslet ska hålla över tid.

Många större lantbruk har en lantbruksförsäkring med ansvarsförsäkring, som ska täcka eventuella missöden där djur är inblandade. Denna typ av försäkring är dock inte vanlig bland hästägare och mindre djurbesättningar. Där kanske det bara finns en vanlig hemförsäkring och då ingår inte skydd av grödor och mark vilket gör att man själv får betala.

EMMA MICKELIN
010-224 72 71

EMMA.MICKELIN@LANSSTYRELSEN.SE

Utdrag ur Lag (1933:269) om ägofred

1 § Var, som äger eller till underhåll eller nyttjande mottagit hemdjur, vare pliktig att medelst hägnad eller vallning eller på annat sätt hålla sådan vård om dem, att de ej olovligen inkomma å annans ägor.

5 § Stängsel skall vara så beskaffat, att det fredar mot såväl större som mindre hemdjur (får, grisar, getter, hästar och nötkreatur).

6 § Stängsel skall om våren vara i skick den 15 maj och därefter underhållas, intill dess på hösten tjäle kommer i marken.

47 § Kommer någons hemdjur olovligen in å annans ägor och gör därå skada, vare djurets ägare pliktig ersätta skadan, ändå att han ej är därtill vållande.

50 § Utsläppes hemdjur å tid, då skyldighet att hålla stängsel i fredgillt stånd ej äger rum, skall tillses, att det ej ofredar annans ägor.

År hemdjur otamt eller okynligt, så att det bryter eller flöjer över gill hägnad, skall, ändå att djuret utsläppes å hägnade ägor, därom tagas sådan vård, att annans mark ej ofredas.

Biogasproduktion från jordbruksgrödor och restprodukter har stora möjligheter att beviljas stöd från Klimatklivet. I Västra Götaland har Gasum AB beviljats 158 miljoner kronor från Klimatklivet för att uppföra en produktionsanläggning för biogas i Götene. Det är det hittills största stödbeloppet som beviljats från Klimatklivet och beräknas ge en minskning på 24 000 ton koldioxid per år.

Upprinnelsen till projektet var en sammanslutning av lokala jordbrukare som kontaktade Gasum AB för att se om man kunde samarbeta. Anläggningen blir en samrötningsanläggning för i huvudsak gödsel och industriellt avfall. Produktionen kommer kunna uppgå till cirka 100 GWh flytande biogas per år. Enligt Gasums beräkningar motsvarar det cirka 200 tunga lastbilers årsförbrukning.

Nu finns större potential till stöd inom Klimatklivet för jordbruket!

Klimatklivet är ett stöd som ges till fysiska investeringar som minskar växthusgasutsläpp på lokal och regional nivå i Sverige. Åtgärder som ger den största varaktiga minskningen per investerad krona har störst möjlighet att få stöd.

Stödet Klimatklivet är ett av de verktyg som finns för att komma närmare de nationella målen inom klimat och energi. I genomsnitt är stödet 50 % av investeringskostnaden och under 2020 kommer cirka 2 miljarder att delas ut i landet. I Klimatklivet kan man söka stöd för alla åtgärder, där det genom investeringen går att räkna på en effektiv minskning av utsläpp av växthusgaser. Spridning av teknik, marknadsintroduktion och positiv påverkan på andra miljö-kvalitetsmål, hälsa och sysselsättning är andra önskade effekter av stödet. För att en åtgärd ska kunna bli beviljad ska den också ligga i linje med Energi- och klimatstrategin för Värmland.

I den nya förordningen, som styr stödet Klimatklivet, finns en större möjlighet för jordbruksföretag eftersom åtgärder inom jordbruk ska prioriteras. De åtgärder som är mest klimateffektiva har störst chans att beviljas stöd.

– Under år 2019 ökade antalet beviljade Klimatklivet-åtgärder inom jordbruk. Det är glädjande men det behövs flera större sats-

ningar, till exempel inom biogasproduktion. En klimatinvestering ger inte bara positiva effekter på klimatet utan kan också ge företagsmässiga konkurrensfördelar säger Kristina Rebane, Länsstyrelsen Värmland.

Vad kan du söka stöd för?

Klimatklivet kan beviljas till många olika typer av åtgärder om de är tillräckligt klimateffektiva. Här är några exempel:

- Produktion av biogas.
- Tankstation för biogas.
- Ersätta oljepanna med bergvärme, träpellets eller fastbränslepanna.
- Ansluta spannmålstork till fjärrvärme.
- Simulatorbaserad undervisning i körteknik.
- Gasutsläpp och lustgasdestruktion.

Som jordbruksföretagare går det att söka stöd från Klimatklivet för att investera i fordon som är effektiva och fossilfria. Vid inköp av fordon eller andra arbetsmaskiner beräknas klimatnyttan utifrån investeringsmerkostnaden. Klimatnyttan för att investera i ett fordon som exempelvis

drivs av ett förnybart drivmedel beräknas då mot merkostnaden, alltså skillnaden mellan det traditionellt fossila alternativet och det klimatsmarta alternativet.

Det går inte att söka Klimatklivet för investeringar som ingår i systemet för elcertifikat (t.ex. solceller). Men finns förutsättningar på gården för att producera el från solen finns ett speciellt statligt solcellsstöd.

Hur och när söker man år 2020?

En ansökan till Klimatklivet lämnas in via ett webbformulär på Naturvårdsverkets webbplats. Formuläret finns tillgängligt under ansökningsomgångar. Nuvarande ansökningsomgång pågår till och med 10 mars. Därefter 5–28 maj respektive 27 augusti–24 september år 2020.

Kontakta alltid Länsstyrelsen Värmland om du planerar att ansöka om klimatinvesteringstöd!

Läs mer på:

www.naturvardsverket.se/Klimatklivet eller på www.lansstyrelsen.se/varmland.

KRISTINA REBANE
010-224 72 19

KRISTINA.REBANE@LANSSTYRELSEN.SE

MARGARETA WALLSTEN
010-224 74 52

MARGARETA.WALLSTEN@LANSSTYRELSEN.SE

Öka markens avkastning med god jordhälsa

En jord med friska växter och ett bra ekosystem gör att jordbearbetningen och ogräsbekämpningen kan minskas.

Jordhälsa innefattar alla de faktorer som bidrar till en bördig och produktiv mark. Detta är viktigt för att öka skördeutbytet och odlingssäkerheten. Inom ekologisk produktion är det extra viktigt att ha en god jordhälsa, eftersom kemiska bekämpningsmedel och konventionella gödselmedel inte får användas för att öka avkastningen.

En mark med bra jordhälsa är frisk med levande matjord som är full av biologisk aktivitet. En definition av jordhälsa är ett levande ekosystem som kan leverera ekosystemtjänster och funktioner som främjar växter, djur och människor, utan att påverka miljön negativt. Hanna Williams, växtodlingsagronom, har gjort sitt examensarbete inom jordhälsa. Hon har varit ute på 20 olika skånska gårdar och undersökt hur olika odlingsmetoder påverkar jordhälsan. Hanna kom fram till att olika jordbruksmetoder påverkar jordhälsan och att de skånska gårdarnas jordhälsa skulle kunna förbättras med rätt val av odlingsmetoder.

Härma naturen

Hanna beskriver fem metoder för att förbättra jordhälsa; öka mångfalden i växtföljden, maximera tiden med levande rötter i jorden, minimera bearbetning av jorden, ha ett skyddande marktäckande och inkludera djur i växtodlingen.

Genom att öka antalet växter ökar mångfalden av markorganismer. Det leder till att fler nyttiga organismer kan konkurrera ut de dåliga organismerna. Med ökad mångfald utnyttjas också resurserna mer effektivt, exempelvis genom snabbare nedbrytning av organiskt material och bättre näringstillgänglighet.

Att ha levande rötter så länge som möjligt i jorden är positivt eftersom endast levande rötter utsöndrar ämnen. Många nyttoorganismer, såsom mykorrhizasvampar och rhizobiumbakterier (kvävefixering), är beroende av att samarbeta med levande växter. Ett minskat antal jordbearbetningar, i djup eller frekvens, gör även att markorganismer skyddas mer och kan arbeta bättre.

Att undvika bar mark genom att antingen låta marken vara bevuxen året runt eller lämna växtrester på markytan ger mikroorganismer kontinuerlig tillgång till mat samt minskar risken för erosion och skorpbildning.

För att förbättra jordhälsan finns det några tips:

- Odlå mellangrödor
- Odlå grödor som gynnar varandra
- Använd olika typer av jordbearbetning och etableringsmetoder
- Ha en varierad växtföljd
- Använd organiska gödselmedel

Djur är en viktig del av ekosystemet. De tillför mångfald och stallgödsel, som är bra för jordhälsan. Betande djur gör att mängden rotvätska ökar och att dess kemiska innehåll ändras, vilket stimulerar biologisk aktivitet. Systemet kan maximeras med betesdjur eftersom vall och mellangrödor kan användas i större utsträckning.

Bättre jordhälsa är lönsamt

En god jordhälsa ger stabilare skördar från år till år, ökad resiliens mot extremväder, minskat kväveläckage och minskad erosion. Det ger friskare växter och ekosystem vilket gör att man kan minska på jordbearbetningen och ogräsbekämpningen. Det ger i sin tur lägre dieselkostnader och även bättre näringstillgänglighet, vilket är viktigt för att minska behovet av gödsel.

Läs mer: Hanna Williams, examensarbete vid SLU: The influence of soil management on soil health: an on-farm study.

PETRA UMLAND
010-224 72 76

PETRA.UMLAND@LANSSTYRELSEN.SE

Sörmons ridklubb satsar på bra rasthagar för både hästarna och miljön

Från blöta och upptrampade rasthagar finns risk för fosforläckage.

Blöta och upptrampade rasthagar är vanligt runt ridskolor och hästanläggningar. Förutom skaderiskerna när hästarna kan fastna, halka eller snubbla så är det svårt att underhålla och mocka ur hagarna ordentligt. Sörmons ridklubb, strax utanför Karlstad, har sökt LOVA-pengar för åtgärder som de hoppas ska minska läckaget av näringsämnen från rasthagarna samt förbättra utemiljön för hästarna.

Periodvis rinner stora mängder vatten genom ridskolans område och ibland svämmar diket över och gödsel och lera från hagarna rinner ut i diket. Vid stora flöden och mycket regn blir rasthagarna lätt söndertrampade och leriga, särskilt under vinterhalvåret. Hästarna kan inte gå ut lika länge under dagen och utfodring är svårt att göra i hagarna. När gödsel ansamlas i leran blir det svårt att mocka ur och dessutom ökar risken för parasiter.

Risk för stora läckage av fosfor

Risken för läckage av framförallt fosfor kan vara stor från rasthagar och paddockar då det ofta går många hästar på ganska små ytor med bar jord som lätt blir upp-trampade. Särskilt vid blöta förhållanden och sluttande mark då risken för erosion är stor kan fosfor, bundet till jordpartiklar, försvinna med ut i vattendragen. En åtgärd för att fånga fosfor och hindra dess spridning är att anlägga en fosfordamm.

Dränering, nya diken och en fosfordamm

I höstas sökte ridklubben pengar från LOVA (Lokala vattenvårdsprojekt) via Länsstyrelsen för att förbättra dräneringen från sina rasthagar samt anlägga en fos-

fordamm. Tanken är att arbetet ska dra igång under våren och konsultfirman WSP står för projekteringen. Förutom förbättrad dränering kommer nya öppnadiken anläggas och man hoppas kunna leda om vattnet. Med hjälp av trösklar och sluttningar i diken samt vegetation kan vattnets hastighet regleras och bromsas upp, vilket är viktigt för att fosfor ska hinna sedimentera. Ljusinsläppet är också en viktig faktor för att växter ska kunna trivas i diken. Den fördröjda vattenbanan kommer avslutas med en fosfordamm, där framförallt partikelbunden fosfor kan sedimentera till botten eller fastna på växter. I viss mån kan även en del kväverening ske, framförallt via denitrifikation där bakterier omvandlar löst nitrat i vattnet till kvävgas. Ridklubben ser med förväntan fram emot projektet och dess resultat.

– Det här blir en jättebra åtgärd både för miljön, men även för djurhållningen. Hästarna får bättre underlag att gå på vilket minskar skaderisken och parasittrycket, säger Christoffer Bramfeldt på ridskolan. Det kommer bli lättare för oss att mocka ur hagarna och hästarna kommer kunna vara ute mer. Förhoppningsvis kommer det börja växa mer gräs också.

Kurs för hästföretagare

Vill ni veta mer om Sörmons projekt kring rasthagarna eller hur du som hästföretagare kan arbeta med enkla miljöåtgärder? Den 26 mars håller Hushållningssällskapet en kurs på Sörmons ridklubb om hästhållning och miljöfokus. Konsult Holger Torstensson från WSP kommer också och berättar om projektet. För mer information, se sida 10.

Hästrådgivning inom Greppa Näringen

Greppa Näringen håller på att ta fram en rådgivningsmodul som riktar sig till hästföretag med 10–15 hästar. Den testas nu och beroende på utfallet kan hästföretag också få rådgivning kring miljöåtgärder kopplat till hästhållning.

KAJSA KUPIAKOVA
010-224 72 67

KAJSA.KUPIAKOVA@LANSSTYRELSEN.SE

SAM-ANSÖKAN 2020

SAM Internet öppnar 5 februari 2020 och sista ansökningsdag är 8 april

Sista dag att lämna in SAM-ansökan är den 8 april. Kommer ansökan in senare minskar utbetalningen med 1 procent per arbetsdag som den kommer in för sent. Kommer ansökan in efter den 4 maj får du inga stöd alls för 2020. Sista ändringsdag är den 15 juni.

Hjälp med SAM Internet

Om du är osäker på hur man använder SAM Internet kan du komma till Länsstyrelsen, låna en dator och få hjälp av våra handläggare. Antalet datorplatser är begränsat så du måste boka tid på 0771-67 00 00. Kom ihåg att ta med e-legitimation i mobilen eller på kort.

Här kan du få hjälp med SAM Internet

Arvika, Arvikaparken, Sommarserveringen	30 mars 10.00–15.00
Sunne, Församlingshemmet	31 mars 10.00–15.00
Karlstad, Länsstyrelsen Växnäsgatan 5	23 mars–8 april 9.00–12.00, 13.00–15.00

Åtaganden för miljöersättningar och ersättning för ekologisk produktion - Förlänga eller förnya

Om du har ett åtagande som gick ut 2019 kommer du i de flesta fall att kunna förlänga åtagandet med 1 år i taget till dess att ersättningarna i det nya landsbygdsprogrammet är på plats. I vissa fall kan det vara aktuellt med ett nytt 5-årigt åtagande.

Åtaganden som gick ut 2019

Från och med 2020 finns det åtaganden som har gått ut, det vill säga som har varit i 5 år (2015–2019). De flesta åtaganden kommer att gå att förlänga, med 1 år i taget, från och med 2020. Huvudregeln är att du förlänger åtagandet enligt den omfattning som det hade när det gick ut 2019. Det gäller åtaganden för:

- ersättning för ekologisk produktion
- miljöersättning för betesmarker och slätterängar
- miljöersättning för fåbodar
- miljöersättning för vallodling.

I samband med att du söker förlängning för något av dessa åtaganden kommer du även att kunna utöka med exempelvis mer mark, ett nytt komplement eller ekologisk djurhållning. Du får då ett nytt 5-årigt åtagande. Gällande miljöersättning för vallodling behöver du som vanligt söka för mer än 120 procent av din areal i ditt åtagande för att det ska räknas som en utökning.

Dufårtabortenskinda marker ur åtagandet och ändå förlänga åtagandet för ersättningen för ekologisk produktion, miljöersättningen för betesmarker och slätterängar och miljöersättningen för fåbodar. För miljöersättningen för vallodling kan du inte ta bortenskinda marker, men du kan utnyttja möjligheten att söka utbetalning ner till 80 procent av arealen i ditt åtagande.

Du kan också ta bort komplement ur åtagandet för miljöersättningen för betesmarker och slätterängar samt miljöersättningen för fåbodar och ändå förlänga åtagandet.

Förnya åtaganden för skötsel av våtmarker och dammar

I miljöersättningen för skötsel av våtmarker och dammar finns det också åtaganden som gick ut 2019. Ett sådant åtagande kan du förnya med 5 år i taget för att du som har markersättning ska ha möjlighet att få full kompensation i totalt 20 år. Du förnyar ditt åtagande genom att söka ett nytt åtagande för 5 år från och med 2020.

Restaurering av betesmarker och slätterängar och omställning till ekologisk produktion

Miljöersättningen för restaurering av betesmarker och slätterängar och ersättningen för omställning till eko-

logisk produktion går varken att förlänga eller förnya. Men du kan söka nya åtaganden 2020 med ny mark som du inte redan har restaurerat eller ställt om till ekologisk produktion. Dessa marker får som vanligt en åtagandeperiod på 5 respektive 2 år.

Miljöersättningar som gick att söka första gången 2016

För övriga miljöersättningar kan det bli aktuellt att förlänga ett åtagande tidigast 2021. Det beror på att ersättningarna gick att söka första gången 2016 och åtagandena går alltså ut tidigast 2020. Dessa miljöersättningar är:

- minskat kväveläckage
- skyddszoner
- hotade husdjursraser.

Du kan söka helt nytt åtagande eller utöka befintligt åtagande

För dig som inte haft ett åtagande tidigare kommer det år 2020 fortfarande vara möjligt att söka nya åtaganden för alla ersättningar. Det är också möjligt att utöka ett pågående åtagande för miljöersättningar och ersättningar för ekologisk produktion.

I Jordbruksverkets e-tjänst
SAM Internet söker du
jordbrukarstöd.

Har du frågor?

Ring 0771-67 00 00

Du kommer till Jordbruksverkets och
Länsstyrelsernas gemensamma
telefonlinje för allt som gäller
jordbrukarstöden.

Läs om årets alla nyheter

I broschyren Jordbrukarstöd 2020 som Jordbruksverket skickar ut finns mer information om stöden, SAM Internet, nyheter för 2020 m.m. För att få komplett information om jordbrukarstöden och ansökan måste du gå in på www.jordbruksverket.se. På startsidan väljer du fliken "Stöd" i den ljusgröna listan och sedan "Lantbruk, skogsbruk och trädgård". Där kan du välja vilken information du vill läsa om. Hör av dig till Länsstyrelsen om du inte har dator och internet så kan vi skriva ut den information du vill ha och skicka till dig.

Att tänka på inför SAM-ansökan

- Var noga med att all mark som används som jordbruksmark ingår i din ansökan. Kontrollera att inga block saknas.
- Om du har ett åtagande med slutår 2019 kommer du att få en fråga i SAM Internet om du vill förlänga ditt åtagande med ett år. Du måste besvara frågan med ja eller nej för att kunna skicka in din ansökan.
- Kom ihåg att fylla i djuruppgifter för ekologisk produktion om du valt att förlänga ditt åtagande för ekologisk djurhållning. Du gör det under fliken "Övriga uppgifter" – "Uppgifter för ansökan om djurbaserade stöd".
- Om du har valt att förlänga ditt åtagande för vallodling måste du söka utbetalning på nytt på de skiften som ska ingå. Krysset är förfyllt men du måste SPARA för att uppgiften ska sparas in.
- Vill du ändra ditt åtagande ska du ange det i fliken för "Ange gröda och stöd". Där finns möjligheten att kryssa i en ruta "Ansökan om att ändra åtagande" på respektive block/skifte. Detta gäller blockbundna stöd. Vill du ändra i åtaganden som inte är blockbundna skriver du det under "Övriga upplysningar" (gäller miljöersättning för vallodling och minskat kväveläckage).
- Innan du skickar in ansökan ska du noga granska rapporten "Mina fel och varningar" i SAM Internet. Om något saknas i din ansökan så finns den informationen där.
- Alla djurens in- och uthändelser ska vara registrerade i centrala nötkreatursregistret (CDB) inom 7 dagar. För djur där in- och uthändelser, under räkningsperioden, rapporterats till CDB försent får du inget nötkreatursstöd eller ekologiskt djurstöd. Dessutom ingår inte felrapporterade djur i uträkningen för djurtäthet i kompensationsstödet.
- Grödkod 49 (slätter- och betesvall på åkermark med en vallgröda som inte är godkänd för miljöersättning) ingår alltid i din areal med grovfodergrödor. Detta innebär att ett skifte med grödkod 49 ingår i beräkningen av djurtäthet för kompensationsstödet, oavsett om du söker utbetalt för skiftet eller inte. Om du söker utbetalning i kompensationsstödet för skifte med grödkod 49 har du ett krav, på skörd eller bete, vilket du inte har om skiftet bara ligger till grund för beräkningen av djurtäthet.
- Om du är juridisk person och söker stödet Ung jordbrukare ska intyg om och redovisning av ägarförhållanden inkommit till Länsstyrelsen senast den 8 april 2020. Om handlingarna kommer in efter den 8 april så minskar ditt stöd med 1 procent för varje arbetsdag som de är försenade. Om handlingarna kommer in efter den 4 maj får du inget stöd alls år 2020. Kom ihåg att dessa handlingar måste skickas in varje år som du söker utbetalning för stödet!
- Vid övertagande, helt eller delvist, av annan brukares ansökan så rekommenderas att övertaganden görs genom att övertagaren själv söker på marken i SAM Internet. Annars riskerar eventuella utbetalningar att försenas.

Planera för bättre bete

Hur väl man lyckas med betet beror till viss del på vädret men det finns också mycket som man själv kan påverka, både vad gäller djurens och betesmarkens välmående under säsongen. Med betesplaneringens två viktigaste verktyg, tidpunkt för betesläpp och fällindelning, går det att komma långt oavsett om det är bättre avbetning eller tillväxt på sina djur som önskas.

Efter varje betessäsong är det viktigt att fundera på vad som blev bra och vad som behöver justeras till nästa år. Betesplanering bygger på att rätt djur ska beta rätt mark vid rätt tidpunkt för att få önskad tillväxt på djuren och skötsel av betesmarken. Med en bra planering kan användningen av betet optimeras och det blir också lättare att uppfylla kraven för miljöersättningen.

Fällindelning

Om man vill utnyttja betet optimalt kan sällan en given areal betas hela säsongen med samma djurantal. Att dela upp en stor hage i fällor ger fler möjligheter till en aktiv betesplanering och man kan bespara sig en hel del wproblem. Med ett bra stängsel i ytterkant kan stängselingen mellan fällorna göras lite enklare och billigare. Genom att fällindela får du också möjlighet att anpassa

betespåsläppet till naturbetesmarkens olika marktyper. Att skilja på naturbetesmarken och åkermarken kan vara bra eftersom det ger en möjlighet att prioritera bra avbetning av naturbetesmarken. Åkermarksbetet kan skördas om det behövs mer vinterfoder eller putsas, om djuren inte hinner med att beta av allt under säsongen.

Gräsens förmåga till ständigt ny tillväxt ska tas tillvara och betesdjuren blir mer selektiva ju mer de har att välja på. Det som hinner bli förvuxet och osmakligt ratas medan återväxten, på det som tidigare blev avbetat, gärna betas igen. Om det är avbetat till betessäsongens slut hinner betet sällan växa så mycket att förna ansamlas till nästa år. I Värmland är det dock vanligare med för svagt bete än för hårt. På ett förvuxet bete lagras förna över vintern och gör att vårens växtlighet först måste ta sig igenom

föralagret innan det kan betas av något djur. Vid det laget kan många gräs redan vara förvuxna. Problem med slyuppslag blir såklart också värre om betestrycket är för svagt.

Släpp och flytta i tid

När betestillväxten tar fart är det viktigt att djuren är på plats så att de hinner utnyttja allt det näringsrika betet. Fuktiga och/eller näringsrika marker är viktigare att beta av tidigt, eftersom de snabbt förväxer och tappar både smaklighet och näringsvärde. Magrare marker kan gynnas av sent betesläpp emellanåt så att floran hinner blomma och fröa.

Att flytta djuren i tid är grundläggande. En överbetad mark ger ett sämre bete på sikt, utarmar betesfloran och ökar risken för trampsador. Så man bör alltid ha en plan B ifall betet inte skulle räcka till där djuren går. I bästa fall finns en fälla med bra bete att flytta djuren till. Annars gäller det att flytta dem till en fälla där det är lämpligt med tillskottsutfodring, det vill säga inte naturbetesmark med fin flora.

SOFIE ERIKSSON
010-224 74 66

SOFIE.ERIKSSON@LANSSTYRELSEN.SE

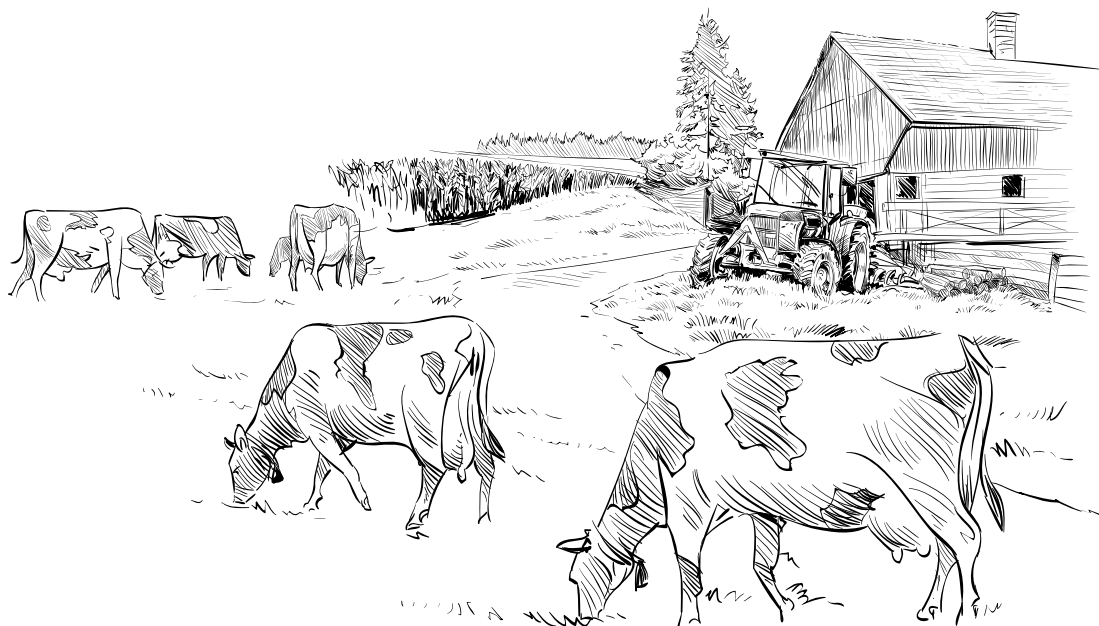

Foto: Kikki Ahlstedt Karlsson

Vad tycker du är viktigt att tänka på när man planerar sin betesdrift?

I min planering strävar jag efter att släppa fåren på parasitfria beten med bra foder. Jag undviker, i så stor utsträckning som möjligt, att släppa tackor med lamm på beten där de gått året innan. För att hålla koll på parasiterna tar jag träckprover innan och under varje betessäsong.

Kikki Ahlstedt Karlsson, fårproducent i Kil:

Har en besättning på 55 tackor som ger treraskorsningar med bland annat finull, dorset, värmlandsfår som korsats med vit dorper samt renrasiga vit dorper. Använder ungefär 30 ha mark för bete varje säsong och har cirka 10 ha naturbete (med frisk vegetation).

Hur kombinerar du bra avbetning med god produktion?

För att inte naturbetet ska hinna bli alltför högväxt så släpper jag på många djur på en gång och gärna tidigt på säsongen så att de hinner beta av när gräset växer som bäst och sedan anpassar jag djurantalet efter fodertillgång. I första hand styrs

sintackor och lågdräktiga till naturbetesmarken. Men under förra säsongen fick naturbetet vila efter att det betats hårt under sommaren 2018. Då hade jag ett samarbete med grannarna och vi hade nöt, får och häst tillsammans. Det fungerade väldigt bra! Avbetningen blev bättre och betet räckte längre. Det var också ett bra sätt för mig att få ett bete med lågt parasittryck.

Foto: Erica Rickardsson

Vilken strategi har ni för betesdriften?

Vi hade från början djuren på ett stort bete men bytte förra året till fållindelning. Vi använder 9 fållor, där varje fålla är mellan 2–5 ha, och naturbetesmarken betas separat från åkermarksbetet. Efter att djuren betat av en fålla så flyttas de

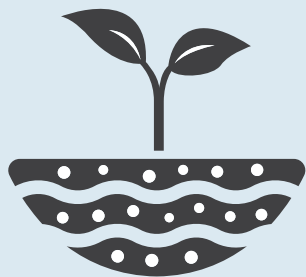
till den fålla där det har växt bäst. Den avbetade fållan får vila i 4-5 veckor.

Hur kombinerar ni bra avbetning med god produktion?

Det har löst sig självt sedan vi började med fållindelning. Det har gett en bättre

avbetning och en bra återväxt på gräset. Det har gjort att vi klarar oss på mindre mark än när vi hade djuren i en stor fålla. Tillväxten på kalvarna har också förbättrats samtidigt som korna har hållit gott hull.

Landsbygdsprogrammet – stödmöjligheter?

I förra numret av Utsikt efterlyste vi bland annat ansökningar som syftade till att investera i jord- eller trädgårdsföretag. Utfallet blev lyckat då ett flertal ansökningar lämnades in. Detta har inneburit att en större del av EU-pengarna har kommit den värmländska landsbygden tillgodo.

Vi vill nu att fler tar chansen att ansöka om stöd så att större del av EU:s budget hamnar i Värmland.

Följande åtgärder kan vara aktuella för avrop:

- Energieffektivisering/energigrödor för trädgårds- och jordbruksföretagare
- Investeringsstöd till förnybar energi
- Investeringar för idrott, fritid och samlingslokaler
- Investeringar i infrastruktur för rekreation och turism
- Kommersiell service

Observera att vi i dagsläget inte vet hur budgetläget ser ut när just din ansökan kommer in men i skrivande stund finns möjlighet att erhålla pengar i åtgärderna i punktlistan. Om du funderar på att investera-lämna in en ansökan!

TORBJÖRN ELIASSON,
010-224 73 22

TORBJORN.ELIASSON@LANSSTYRELSEN.SE

CHRISTINA LINDSTRÖM
010-224 73 22

CHRISTINA.LINDSTROM@LANSSTYRELSEN.SE

KURSER OCH NOTISER

MILJÖHÄNSYN VID HÄSTHÅLLNING

Vi tar upp frågor kring hästgödseln som resurs, minskad miljöpåverkan, mer miljövänligt hästfoder, välmående häst genom utfodring, hästens behov av rörelse och födosök, parasiter och skötsel av hagen, minskat foderspill, mer energieffektiva stall. Kursledare är Margareta Bendroth, hästrådgivare (HS) och Svante Andersson, växtodlingsrådgivare (HS).

Max 60 deltagare

Målgrupp: Hästföretagare, föreningar inom hästsektorn och hästägare

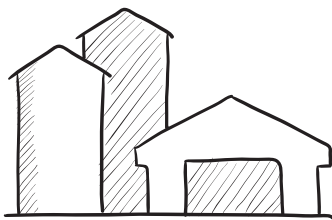
Tid: 26 mars, kl. 17.00–21.00

Plats: Sörmons Ridklubb, Karlstad

Kostnad: Kostnadsfritt

Frågor: Sandra Tjärning,
sandra.tjarning@lansstyrelsen.se eller
010-224 72 55

Anmälan: Senast 23 mars på
www.lansstyrelsen.se/varmland/kalender

BYGGRÅDGIVNING

Har du en gammal ekonomibyggnad som du vill bevara? Du kan få rådgivning av kunniga hantverkare som bedömer byggnadens skick och lämpliga åtgärder. Gäller ekonomibyggnader (ej bostadsbus) byggda före 1940 på jordbruksfastigheter i Värmland. Rådgivningen kan t.ex. handla om timmerkonstruktioner, grunder som flyttat sig, jordkällare, stick-, näver-, skiffer- eller tegeltak.

Intresseanmälan: Sofie Eriksson,
sofie.eriksson@lansstyrelsen.se eller
010-224 74 66

BETESPLANERING - Bra bete för företaget, djuren och marken!

Kurs: Hur kan naturbetesmarken vara en resurs i produktionen? Och hur ska man tänka i sin betesplanering för att naturbetet ska ge bra foder och naturvärden? Under två kurstillfällen går vi ut i fält och diskuterar kring dessa frågor. Ett tillfälle för de som har nötkreatur i sin produktion och ett för de med får. Föreläser gör Margareta Dahlberg, MD Lantbruksråd (nöt) och Birgit Fag, Hushållningssällskapet (får).

Tid: 28 april, kl. 14.00–17.00
Plats: Stubberud, Ölme

Tid: 9 juni, kl. 16.00–20.00
Plats: Sätters Gård, Karlstad

Rådgivning: Från senhösten planerar vi att erbjuda rådgivning till jordbruksföretag om betesplanering med inriktning naturbetesmark. Håll utkik på vår webbplats för mer information!

Frågor: Sofie Eriksson, sofie.eriksson@lansstyrelsen.se eller 010-224 74 66

DROP-IN-KVÄLLAR MED LIEVÄSSNING

Drop-in där du kan få hjälp och råd om hur du ska slipa eller knacka din lie. Du kan även få hjälp att ställa in lien så att den passar dig. Våra slipstenar och rådgivare finns på plats. Bra tillfälle att få lien vass inför sommaren! För dig som äger eller sköter ängsmark går det även att boka tid med våra rådgivare andra dagar för att få hjälp.

Tid: 12 och 14 maj, kl. 17.00-20.00

Plats: Långban resp. Lekvattnet

Frågor: Maria Sundqvist,
maria.sundqvist@lansstyrelsen.se eller
010-224 72 74

JORDBRUKARDAGEN 2020 – Med fokus på effektiv ogräsbekämpning och bra skörd

Välkomna på en inspirationsdag för både konventionella och ekologiska lantbrukare. Vi bjuder på en heldag späckad med teori och praktik kring mekanisk och kemisk ogräsbekämpning, IPM – integrerat växtskydd, biologisk mångfald och styrning av redskap.

Tid: 20 maj, kl. 9.00–16.00

Plats: Lillerudsgymnasiet

Frågor:
Malin Eliasson,
malin.eliasson@lansstyrelsen.se eller
010-224 72 64

Kajsa Kupiakova,
kajsa.kupiakova@lansstyrelsen.se eller
010-224 72 67

Daniel Hedeås,
daniel.hedeas@hushallningssallskapet.se
eller 070-829 19 94

TA HJÄLP AV BETESFÖRMEDLINGEN

Behöver du tillgång till mer betesmark eller vall? Eller har du mark som du inte brukar? Testa Länsstyrelsens betesförmedling! Du hittar den på www.lansstyrelsen.se/varmland/betesformedling. Där kan du se inkomna intresseanmälningar och fylla i formulär för att själv vara med.

Frågor: Sofie Eriksson,
sofie.eriksson@lansstyrelsen.se eller
010-224 74 66

Så märker du dina djur rätt - nöt, får och get

NÖTKREATUR – ska märkas i båda öronen med gula originalbrickor. Det är tillåtet att märka nötkreatur med en godkänd elektronisk öronbricka i ett av öronen om djurets andra öra märks med en vanlig öronbricka. Tappar djuret öronbrickan ska nya beställas. Ersättningsbrickan är identisk med den originalbricka som ditt djur har förlorat.

Kalvar ska vara märkta med originalbrickor, i båda öronen, senast 20 dagar efter födelsen. Om kalven lämnar produktionsplatsen inom 20 dagar efter födelsen måste den innan transport vara märkt i båda öronen. Kalvar som föds på beten ska du märka med det produktionsplatsnummer där kon hålls den största delen av tiden.

Läs på om hur du märker dina djur rätt.

FÅR OCH GETTER – födda efter den 9 juli 2005 ska vara märkta senast sex månader efter födelsen. Djur som föds och flyttas från din produktionsplats innan sex månaders ålderska märkas före transporten. Både du som lämnar djur och den person som tar emot dem är ansvariga för att märkningen är rätt. Om dina får eller getter är avsedda att leva längre än 12 månader ska du märka dem med två öronbrickor, en i varje öra. Öronbrickorna ska vara förpräglade med SE, din produktionsplats och djurets unika ID-nummer.

Om de är avsedda att leva kortare tid än 12 månader behöver du bara märka dem med en öronbricka utan ID-nummer. Har du ett djur som är märkt på detta sätt men som nu har blivit äldre än 12 månader ska du märka om det. Djuret ska då ha två öronbrickor som också har ID-nummer.

För mer information kan du gå in på www.jordbruksverket.se

EMMA MICKELIN
010-224 72 71

EMMA.MICKELIN@LANSSTYRELSEN.SE

Dags för funktionstest av sprutan igen?

Foto: Janne Andersson

Alla sprutor som används yrkesmässigt ska vara funktionstestade och godkända av Jordbruksverket.

I november 2016 infördes kravet på funktionstest av sprutor som används yrkesmässigt för spridning av växtskyddsmedel. Kravet på obligatoriska funktionstest gäller i hela EU och sprutorna ska testas minst var tredje år. Testade du din spruta inför säsongen 2017? Då är det dags igen inför växtodlingssäsongen 2020.

Funktionstestet görs av funktionstestare som gått Jordbruksverkets utbildning. Vid testet säkerställs att sprutans alla delar fungerar bra, att det inte sker något läckage och att sprutan ger det resultat som förväntas. Det är kommunerna som kontrollerar att de sprutor som används är godkända av Jordbruksverket. När sprutan är testad och godkänd ska testprotokollet skickas in elektroniskt till Jordbruksverket för att få ansökan godkänd.

I Värmland har totalt 247 stycken sprutor testats och godkänts sedan de obligatoriska testerna infördes 2016. Behöver din spruta testas? Kontakta någon av funktionstestarna i Värmland.

TOMAS JOHANSSON, TS LANTBRUK & FASTIGHETSSERVICE, FJUGESTAD,
070 – 585 52 89

JONAS LIND, LANTMANNEN MASKIN AB,
KARLSTAD, 010 – 556 20 79

CHRISTIAN HIDÉN,
SÄFFLE, 070 – 381 88 55

Inför funktionstestet ska du se till att sprutan och dess olika delar är väl rengjorda, både invändigt och utvändigt, och i gott skick så att funktionstestet kan göras utan risker för personskador. Även mellan de obligatoriska funktionstesterna ska sprutans underhåll kontrolleras och den ska vara väl kalibrerad. Inför varje växtsäsong ska en teknisk kontroll genomföras, en så kallad Egen teknisk översyn (ETÖ) för att säker-

ställa att sprutan är i gott skick. Till hjälp finns olika checklistor som kan användas. Läs mer om funktionstest av sprutor och egen teknisk översyn på www.jordbruksverket.se. Sök på ”skötsel av sprutan”.

KAJSA KUPIAKOVA
010-224 72 67

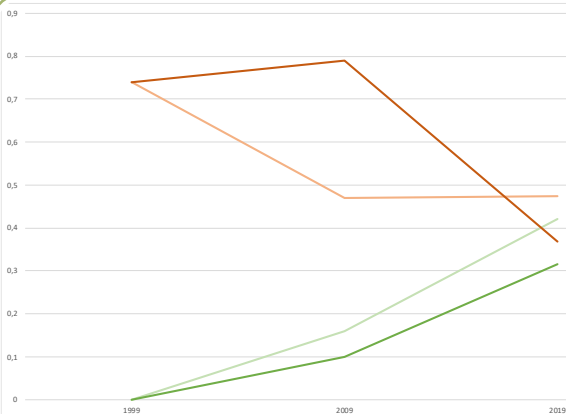
KAJSA.KUPIAKOVA@LANSSTYRELSEN.SE

Som mottagare av denna tidning finns du med i ett adressregister hos Länsstyrelsen Värmland

Ängsrutan

OM ÄNGSMARK I VÄRMLAND

Ängsruta, *Thalictrum flavum*,
en växtart i ranunkelfamiljen.
FOTO: Gunnar Lagerqvist.

Linjerna visar hur stor andel av provrutorna som fyra arter har hittats i 1999, 2009 resp 2019. Blåsuga (jusgrön) och jungfrulin (grön) är småvuxna och konkurrenssvaga arter som har ökat medan smörblomma (orange) och strätta (rödbrun) är storvuxna och näringskrävande arter som minskat sedan slåttern infördes.

Inventeringen gjordes kring midsommar i provrutor om 1 m² längs transekter. Alla förekommande arter och deras täckningsgrad i rutan noterades.

Lyckad restaurering av igenvuxen åker till äng

Lafallhöjden i Gunnarskog är ett välkänt ställe i ängskretsar. Stora arealer hackslått och artrika före detta åkermarker slås årligen och artrikedomen är stor. Mycket jobb har gjorts för att nå dit.

Marken vid Lafallhöjden ägs av Stora Enso, förutom boningshus och ladugård och marken närmast dessa som ägs av Gunnarskogs hembygdsförening. Det var eldsjälarna i Gunnarskogs naturskyddsförening och hembygdsförening som tog sig an de då igenväxande markerna för ungefär 30 år sedan. Restaureringen har gjorts genom att skogsägaren avverkade grov gran inom området, medan sly och smågran har röjts av personer från föreningarna, följt av risdragnings, barrkrattning med mera. De har öppnat upp marken steg för steg och år 1990 gjordes första slåttern. Då slogs ungefär ett halvt hektar. Nu är arealen öppen och hävdad äng cirka 3,5 ha.

Käppången

På en av de före detta åkrarna som röjts fram och börjat slås, gjordes noggranna inventeringar av kärvl växter år 1998 och 1999. Inventeringen gjordes i provrutor om 1 m²

och upprepades 2009 och 2019. Ängen har kallats för Käppången på grund av att rutnätet för inventeringarna märkts ut med träkäppar. Eftersom det är svårare att slå en äng med käppar än utan käppar har någon tagit bort dessa under senare år. Inventeringen 2019 kunde därför inte ske med samma metodik som de två första inventeringarna utan gjordes istället med provrutor längs transekter. Resultaten har inte granskats av någon statistiker och det kan finnas slumpmässiga faktorer eller årsvisa väderförhållanden som påverkar resultaten. De resultat som redovisas här är alltså bara redovisning av vad som noterats.

Arter som ökat och minskat

Sett till hur många av provrutorna (totalt 20 st.) som en art noterats i är det blodrot, blåsuga, gökärt, jungfrulin, liten blåkllocka, prästkrage, vårbrodd och ängsskallra som ökat mest. Exempel på arter som istället hittades i

betydligt färre provrutor 2019 jämfört med 1999 är ängskavle, ängssvingel, grässtjärnblomma, strätta, kråkvicker, skogskovall, skogsnäva, smörblomma och stormåra. Dessa resultat stämmer bra med tidigare kunskaper om vilka arter som gynnas av hävd och vilka som missgynnas.

Praktiska åtgärder

Det kan ta väldigt lång tid att få en fin flora på en åker som vuxit igen eller rent av planterats med gran. Gödslings effekter kan finnas kvar i en mark under flera decennier. I det här fallet har åkern troligtvis aldrig konstgödslats och inte heller naturgödslats på väldigt lång tid, vilket underlättar etablering av ängsflora. Tack vare fröbank och att växter kunnat sprida sig från de angränsande ängarna och artrika före detta åkrarna gick det ändå fort för en fin ängsflora att etablera sig. Men självklart har det krävts väldigt mycket jobb! Det finns inga genvägar till den perfekta ängen, det är bara att ta vara på det som redan finns och sedan jobba på. Låt restaureringen ta tid, det är värt att skynda långsamt.

MARIA SUNDQVIST
010-224 72 74

MARIA.SUNDQVIST@LANSSTYRELSEN.SE